

Liviu Rebreanu - intemeietorul romanului romanesc modern

1. Evolutia romanului romanesc anterior lui, Rebreanu inregistreaza cateva lucrari de referinta: "Ciocoi vechi si noi" de N. Filitnon (opera care deschide seria tipologica a arivistilor), "Viata la tara" si "Tanase Scatiu" de Duiliu Zamfirescu, "Mara" de I. Slavici (fresca ajunei lumi dominate de patima imbogatirii), "Arhanghelii" de I. Agarbiceanu (infatisand drama unei comunitati umane a carei existenta este legata de o mina de aur din Apuseni), "Neamul Soimarestilor" de M. Sadoveanu. Dintre acestea, romanele "Mara" si "Arhanghelii" prevestesc capodopera lui Rebreanu: "Ion".

2. Prin Liviu Rebreanu realismul traditional se modifica substantial, tinzand spre modern. Astfel, analiza psihologica (investigarea, de catre autor, a traiurilor afective ale personajelor, a reactiilor subconstientului, a obsesiei), analiza urmarilor unei ereditati incarcate, cercetarea instinctelor primare, a psihologiei obscure a fiintelor reduse ori a reactiilor omului aflat in pragul mortii, constituie marci ale modernitatii.

a) Analiza psihologica este realizata cu o mana de maestru in toate marile romane. Pe locul intai se afla "Padurea spanzuratilor", in care incertitudinea chinuitoare, sovaielele si hotararile neasteptate ale lui Bologa sunt cercetate in profunzime, prin prisma nepotrivirii dintre conceptia despre datorie si realitatea dura a razboiului.

Pus in fata unei situatii-limita (obligatia de a-i osandi pe niste tarani romani), Bologa incearca sa iasa din acest cerc de fier, dar nu poate scapa de sentimentul vinovatiei pentru condamnarea lui Svoboda: "Astazi la noua era sa osandesc iarasi..." (S.n.)

Analiza psihologica apare si in romanul "Ion"; orice scena din roman este suficienta pentru a ilustra aceasta trasatura. Asa, spre exemplu, in episodul in care Ion si Ana se intorc de la nunta Floricai, femeia (care intuise ca Ion "pofteste pe Florica") se simte rusinata si coplecita de greata: "I se parea ca toata lumea, cu tot ce e intransa, se scufunda in niste ape tulburi, atat de murdare incat scarba singura pluteste deasupra ei ca o iazma otravitoare, inchidea ochii si totusi vedea neincetat apa spre care o impingea o mana grea".

Ulterior, chemarea adancurilor se infiltreaza in subconstientul Anei, devenind obsedanta: "zilele i se pareau nefarsite si tulburi, asemenea apei care o ispitise atunci si al carei miros inabusitor ii ramasese in nari ca o ispita". In ziua mortii, Ana (instiintata de Savista ca Ion se duce pe la Florica) simte, din nou, teroarea golului: i se pare ca vechiul cuptor din casa parinteasca a cascata o gura mare, gata s-o inghita.

b) Numeroase sunt paginile in care scriitorul face analiza unei obsesii. Remarcabil este, din acest punct de vedere, romanul "Padurea spanzuratilor" in care obsesia ochilor lui Svoboda, instalata in adancurile subconstientului, ii va dirija destinul lui Bologa, pana in clipa mortii.

in romanul "Ciuleandra", jocul al carui nume da titlul cartii, devine obsesie pentru personajul central (Puiu Faranga): "...in absurda truda de a-si rememora melodia si jocul furtunatic al ciuleandrei, se-ncurca, magistral, arabescurile capricioase ale obsesiei..." (Pompiliu Constantinescu).

c) Un alt element modern al acestui roman îl constituie analiza unei eredități încărcate, intrucat faptul că Faranga își ucide soția este pus pe seama unor instincte criminale innascute.

d) încă din nuvele, investigația psihologică se îndreaptă către sufletul adânc, întunecat al unor personaje care trăiesc procese sufletesti lente, din a căror acumulare se nasc izbucniri violente. Psihologia obscură a gloatei este prezentată în romanul "Rascoala". De data aceasta "Glasul pamantului" apare ca o năzuință întunecată, născută în adâncurile obscure ale sufletului colectiv și transmisă din generație în generație.

în concordanță cu acestea sunt: vuietul surd al multitudini, întunecarea de apocalips a răzbunării, timpul care se târaste greoi, instinctele primare, gesturile violente. Pe fundalul dorinței ancestrale de a avea pamant, faptele minore (calcarea unui cocos, o corecție aplicată unui copil, luarea porcului unui țaran de către perceptor) se dilată, tind spre enorm.

Conflictul este gradat, faptele se aglomerează și se suprapun ca depunerea straturilor de pamant în erele geologice, pentru a izbucni distrugător în partea a doua a romanului.

e) Analiza instinctelor primare numite simplu: Glasul pamantului și Glasul iubirii apare în acea adevărată frescă a vieții românești din Ardeal, care este romanul Ion. Autorul vadește aici o profundă înțelegere a trasaturilor esențiale ale sufletului țărănesc pe care Tudor Vianu le numea "lacomia de pamant" și "senzualitatea sanatoasă". Senzația organică ocupă un loc important, viziunea naturalistă a omului îl apropie pe prozatorul român de scriitorul francez Emile Zola.

f) Cercetarea trăirilor sufletesti ale omului aflat în pragul morții este magnifică : instiintată de Savista că Ion merge la Florica, Anei îi se pare că obiectele din casa părintească au alte dimensiuni; iar cuptorul are o gură mare, fără fund, ca o poartă a adâncurilor; în clipa în care se spanzura, are vedenia celor doi morți (mos Dumitru și Avrum, ultimul zăbindu-i "straniu" ca o "chemare"); gestul ei, motivat prin existența alături de Ion, apare și ca o urmă a chemării neantului.

Stilistic, Rebreanu se caracterizează prin: dimensionarea enormă, tehnica detaliului, derularea în secvențe cinematografice, filmate cu încetinitorul, caracterul "sinergie" (Calinescu) al unor scene; de asemenea, apare cunoscuta tehnică a contrapunctului utilizată și în muzică, transformarea auditivului în material, comparațiile cu o pronunțată notă de materialitate. Toate acestea fac din Rebreanu un scriitor modern.